

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

DŮVODY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO ÚSTAVNÍ PÉČE

REASONS FOR PLACEMENT OF CHILDREN IN
INSTITUCIONAL CARE

Bakalářská práce

PETR HOŘEJŠÍ

Vychovatelství
Kombinované studium

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením
Doc. PaedDr. Stanislava Bendla, Ph. D.

V práci jsem použil informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 8.4. 2011

Povoluji poskytovat možnost nahlédnutí do této diplomové práce pouze pro studijní účely zájemců.

Děkuji Doc. PaedDr. Stanislavu Bendlovi, Ph.D. za spolupráci s vedením mé bakalářské práce.

Anotace v českém jazyce

Práce se zabývá důvody, pro které jsou děti umísťovány do ústavní péče. Cílem práce je na tyto důvody upozornit. V práci budou uvedeny kasuistiky dětí různého věku, umístěných v zařízení ústavní výchovy. Umístěním do zařízení ústavní či ochranné výchovy se jedinec dostává do těžké životní situace, ze které je špatná cesta zpět do běžného života. Proto je důležité tomuto krajnímu řešení předejít.

Klíčová slova

Dítě, ústavní výchova, sociálně patologické jevy.

Anotace v anglickém jazyce

The paper examines the reasons for which children are placed in institutional care. The objective of the work is for these reasons attention. The work will be given case studies of children of different ages placed in institutional care. Placing the establishment of institutional or protective care, the individual gets into a difficult situation from which it is a bad way back into normal life. It is therefore important to avoid the extreme solution.

Klíčová slova

Child, Institutional Education, Socially Pathological Phenomena.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
2 CO DĚTI OVLIVŇUJE.....	8
2.1 Rodina	9
2.2 Škola.....	9
2.3 Skupina vrstevníků.....	10
2.4 Komunikační média	10
2.5 Vliv násilí v médiích na vývoj dětí	10
3 PORUCHY CHOVÁNÍ V DĚTSKÉM VĚKU A DOSPÍVÁNÍ	12
3.1 Základní charakteristiky poruch chování	12
3.1.1 Příčiny poruch chování.....	12
3.2 Osobnostní faktory poruch chování	13
4 CHARAKTERISTIKA PORUCH CHOVÁNÍ V DĚTSKÉM VĚKU	14
4.1 Lhaní	14
4.2 Útěky a toulání.....	14
4.3 Krádeže.....	14
4.4 Agresivní poruchy	15
4.5 Šikana	16
5 ZPŮSOBY INTERVENCE	17
5.1 Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní	17
5.1.1 Ústavní výchova.....	17
5.1.2 Ochranná výchova.....	18
5.1.3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	18
5.1.4 Předběžné opatření	19
5.1.5 Dobrovolný pobyt	19
5.1.6 Kritéria, jež nejčastěji vedou kurátory k návrhu ústavní výchovy	19
5.2 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy	20
5.2.1 Diagnostický ústav	20
5.2.2 Dětský domov	23
5.2.3 Dětský domov se školou.....	24
5.2.4 Výchovný ústav.....	25
5.2.5 Vězení.....	26
5.2.6 Probační dohled.....	28
PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
6 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU SEDLEC - PRČICE	29
6.1 Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna	29
6.1.1 Základní škola	29
6.2 Charakteristika jednotlivých součástí zařízení a jejich úkolů	31
6.2.1 Dětský domov	31
6.2.2 Základní škola.....	31
6.3 Struktura dětského domova	32
6.4 Historie	32
6.5 Současnost	33
7 KASUISTIKY	35
7.1 Analýza kasuistik.....	45
ZÁVĚR.....	46
POUŽITÁ LITERATURA	48

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil důvody umístění dětí do ústavní péče. Jelikož pracuji v zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy, je mi tato problematika blízká. Ve své práci bych chtěl poukázat na faktory, které mohou mít na umístění dítěte vliv. Cílem práce je stanovit tyto faktory a upozornit na ně pomocí kasuistik.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretická a praktická část. Teoretická část zahrnuje čtyři kapitoly a část praktická se zabývá kasuistikami dětí umístěných v dětském domově se školou.

Myslím si, že je tedy velmi důležité položit si otázku, jak může sociální prostředí ovlivnit vývoj dítěte.

Na děti působí i školní prostředí, společenský tlak vrstevníků i vliv reklamy a psychologické působení sdělovacích prostředků. Mnozí, kteří jsou obdařeni představitivostí, potřebou sjednotit se se svými vzory a zároveň tužbou po ideálech, často usilují o ztotožnění se svými oblíbenými televizními hvězdami či akčními hrdiny. Snaží se za každou cenu přiblížit svému ideálu, ale to bohužel často končí tragicky.

V dnešní společnosti platí, že kdo má finanční prostředky, má i ve společnosti vliv a moc. Jak se s tím ale může vyrovnat například nezralý dvanáctiletý chlapec? Tomuto dítěti stačí mít spolužáka, který chodí ve značkovém oblečení, má nejnovější elektroniku a místo do školní jídelny chodí na oběd do McDonald's. Toto je trend dnešní doby, který je mladistvým podsouván prostřednictvím masmedií, sociálních sítí a skupinou vrstevníků. Většině dětí není tento životní styl umožněn, ať již z důvodu nedostatku finančních prostředků v domácnosti nebo z důvodu odlišných názorů rodičů. To může být první krok na cestě k ústavní výchově.

Pohybují se v prostředí ústavní výchovy několik let, proto vím, že tato situace nastává velmi často. Začíná to drobnými krádežemi v domácnosti, ve škole a v obchodech. Pokud dítěti vše prochází, s jídlem roste chuť. Poznává taje záškoláctví a líbí se mu mít v kapse pár tisícikorun pro svou vlastní potřebu. To může být spojené i s konzumací návykových látek či gamblingem.

Když začne být takovýto jedinec těžko zvladatelný a pokud rodiče, či jiný zákonný zástupce vyčerpá všechny své výchovné metody, či dokonce protiprávní jednání svého dítěte „kryje“, nastupuje jedinec cestu životem v ústavní výchově.

Tato cesta může začínat dobrovolným pobytem, o který zažádají zákonní zástupci dítěte nebo i sám jedinec. Další možností je předběžné opatření nebo soudní nařízení ústavní či

ochranné výchovy. O zařízeních, ve kterých se ústavní, či ochranná výchova vykonává, bude podrobněji pojednáno v následujících kapitolách.

Dítě během pobytu v dětském diagnostickém ústavu (3-15 let) nebo diagnostickém ústavu pro mládež (15-18 popř. 19 let) pravidelně navštěvuje základní školu či základní školu praktickou, která je při tomto zařízení zřízena. Po ukončení diagnostického pobytu je jedinec přemístěn do navazujícího ústavu dle svého věku. Záleží také na tom, zda má nařízenou ústavní či ochrannou výchovu.

Novým domovem se může stát dětský domov se školou nebo výchovný ústav. Zde stejně jako v diagnostickém ústavu navštěvuje základní školu nebo základní školu praktickou. Po ukončení povinné školní docházky může dítě pokračovat ve studiu na odborném učilišti nebo střední škole. Některé výchovné ústavy mají učební obory při výchovném ústavu.

Velmi důležitý je pro dítě kontakt s jeho rodinou. Je potřeba dělat vše pro to, aby udržovalo vztahy se svými nejbližšími. Pokud dítě bez problémů plní školní a výchovné požadavky daného zařízení, je dítěti po dohodě se sociální pracovníci dovolena například víkendová propustka. Před udělením této propustky však musí sociální pracovníce jít do rodiny dítěte a zkontrolovat byt, ve kterém bude dítě pobývat. Kontroluje zařízení bytu, zda má dítě například kde spát a kde se umýt. Dále provádí pohovor s rodiči, zda mají finanční prostředky na jídlo a na cestu dítěte ze zařízení. Z důvodu špatného materiálního zajištění bytu a nevyhovujících hygienických podmínek může být propustka zamítnuta. Pokud vše funguje tak jak má, může dítě se svou rodinou trávit i veškeré prázdniny.

Je-li dítě mladší patnácti let, musí si ho v zařízení vyzvednout jeho zákonný zástupce. Dítě starší patnácti let může se souhlasem svých zákonných zástupců ze zařízení odjíždět samostatně.

Je-li situace v rodině natolik příznivá a dítě nemá žádné hrubé přestupky proti školnímu a vnitřnímu řádu zařízení, je možné požádat o dlouhodobou propustku. Tuto propustku musí schválit ředitel zařízení, sociální pracovníce a soud.

Tyto ústavy dítě opouští v případech, kdy dovrší plnoletosti, nebo je mu ústavní či ochranná výchova zrušena soudem. Pokud se dítě rozhodne studovat, má možnost zůstat v ústavu až do 26 let.

Cílem těchto zařízení je ukázat dítěti správnou cestu životem, pokusit se mu vysvětlit základní společenské normy a postoje. Vychovat z něj samostatného a slušného člověka.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Tato část bakalářské práce se zabývá jednotlivými faktory, jež ovlivňují vývoj dítěte, kterými jsou např. rodina, škola, skupina vrstevníků a komunikační média.

Dále je uvedena základní charakteristika poruch chování v dětském věku a dospívání a následné způsoby intervence.

2 CO DĚTI OVLIVŇUJE

„Když dítě roste, vyřazuje či potlačuje obsahy, které tvořily zkušenost s rodiči, s paní k dětem či s vrstevníky, a je ovlivňováno vzory, s nimiž se setkává v televizních programech a v knihách. Dalšího významného činitele socializace označuje termín „referenční skupina“, který je výrazem pro skupinu či sociální vrstvu, užívanou jedinci jako průvodce vývojem vlastních hodnot, postojů, chování a sebeobrazů.“ (Matoušek, 2004, s. 36)

Vzrůstající agresivita dětí a mládeže je jedním z typických jevů naší moderní doby. Není to žádný trend, je to bohužel negativní důsledek modernizace společnosti. Velký vliv na vzrůstající násilí mezi nejmladšími má právě rozvoj digitálních technologií a obecné uvolnění mravů ve vše oblastech dnešní společnosti.

Nesmíme však všechnu vinu svalovat na televizi. Negativní vliv na agresi dítěte mohou mít i psané pohádky, knížky nebo třeba noviny a časopisy. Násilí je v dnešní společnosti zmiňováno prakticky všude.

Mezi rizikové faktory ovlivňující rozvoj poruch chování patří i genetické dispozice. Velký význam má oslabení nebo porucha centrálního nervového systému a úroveň inteligence.

Dítě je ovlivňováno vlivem sociálního prostředí, rizikové může být samozřejmě i prostředí rodinné.

Jsou určité subkultury a sociální skupiny, které však poruchové jednání tolerují.

2.1 Rodina

„Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte. Jedinec si s sebou do života odnáší základní pojetí citů a modely chování jako své vlastní dispozice či sklony. Zprostředkující funkce rodiny spočívá také v tom, že v jejím společenství získává jedinec základní stupnici hodnot, jejichž prostřednictvím se připravuje na společenský život.“ (Matoušek, 2004, s. 38)

Klíčovým činitelem osobnostního vývoje dítěte je kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny. Základem vazby mezi členy rodiny je tzv. vazbové chování.

Kvalitu vazby můžeme předpokládat již podle postoje matky k nenarozenému dítěti. Vazbu mezi matkou a dítětem může zhoršit komplikované těhotenství, obtížný porod nebo separace dítěte v prvních měsících jeho života. Pokud byl vztah dítěte a matky komplikován, je větší pravděpodobnost, že dítě bude později matkou zanedbáváno nebo týráno. Komplikované těhotenství nebo komplikovaný porod tedy mohou být prvními faktory ovlivňující poruchové chování dítěte.

2.2 Škola

Mnohdy je obsah výuky speciálně upraven pro socializační působení, může jednotlivé žáky vést k tomu, aby se stali aktivními členy společnosti a přijali společenské závazky. Učebnice často obsahují varovné vzkazy před špatným či nevhodným chováním různých mužů a žen.

Škola je však sama o sobě rizikovým pracovištěm. Dítě nemusí zvládnout nadměrné nároky, první neúspěchy a vztah k autoritě. Může být ve třídě, kde je špatný kolektiv nebo bude šikanováno od svých spolužáků. Od těchto problémů je jen malý krůček k nezájmu o školu a odmítání do školy chodit.

2.3 Skupina vrstevníků

Vliv názorů stejně starých dětí nebo dospívajících, snaha se jim vyrovnat, překonat je nebo upoutat je, je jedním z mnoha faktorů, které se podílejí na chování dítěte. Pak se dítě může dostat na špatnou cestu. Není divu, že někteří rodiče sledují vztahy svého dítěte nadměrně úzkostlivě a kontrolují vše, jiní váhají s každou otázkou, aby dítěti nezasahovali do soukromí.

„V době dospívání je vliv kamarádů či vrstevníků na dítě obrovský. Někdy se snaží napodobovat, jindy se od nich lišit a nebo je předstihnout. i samotář je obvykle ten, který pouze vzdal své úsilí získat si kamarády, jejich zájem, přátelství a ocenění. Pokud kamarádi žijí rizikovým životním stylem, představují zvýšené riziko i pro dítě.

Tlak skupiny vrstevníků se uplatňuje mnoha způsoby. Pro dítě není nijak snadné jim odolat, udržet si vlastní (dosud nehotovou) identitu, žít zdravě a správně, jak chtějí rodiče. Zvláště takové dítě, které si není jisté samo sebou, hledá přirozeně jakékoliv cesty, jak dosáhnout mezi vrstevníky dobrého postavení“ (Hajný, 2001, s. 56)

2.4 Komunikační média

Děti nedisponují dostatečnými akumulovanými základními životními zkušenostmi, proto mohou špatně rozumět tomu, co jim je v televizi prezentováno. Snadno tedy uvěří tomu, že to co vidí v televizi, představuje „skutečnost“. Dospělý člověk dokáže rozlišit rozdíl mezi zprávami a zábavou a mezi zábavou a reklamou. Dítě tuto vlastnost nemá.

Televizní stanice nabízejí řady pořadů určených pro děti.

Děti jsou vystavovány násilí nejen v kriminálních příbězích, zprávách ze světa, ale i v kreslených filmech a pohádkách.

2.5 Vliv násilí v médiích na vývoj dětí

Televizní pořady pro děti, zvláště pro ty nejmenší, jsou poměrně nevinné. Je tu méně vražd, méně krve. Ale pozor! Přesto je v pořadech pro nejmenší nejvíce násilí. Má zde pouze „měkkčí“ podobu: rvačky, honičky, výhrůžky, neuvěřitelné deformace těl hrdinů při pádech či pod účinkem některých běžných nástrojů (kladivo, baseballová pálka apod.).

Při uvážení věku dítěte, není toto „nekrvavé, jemné“ násilí o nic méně škodlivé. Je to násilí „přiměřené věku“. Pro starší diváky autoři příběhy přiosťují. Američtí badatelé dospěli k tomuto závěru : Děti obojího pohlaví, každého věku, každé rasy, z každé společenské vrstvy, na každém stupni inteligence, mohou být nepříznivě ovlivněny sledováním násilných pořadů

na obrazovce. Po shlédnutí nějakého násilí na obrazovce se dětem nabízí možnost si toto vyzkoušet např. šikanováním bezbranných spolužáků. Ale i bez toho je v nich oslabována schopnost soucitu, a může se rozvíjet zálibení v krutosti či destruktivitě. U jiných dětí vede sledování násilí k bázlivosti, k přílišnému strachu z násilí, ke zbabělosti. Velmi zde záleží na okolnostech prostředí v němž se dítě pohybuje. Dítě z rodiny s bezpečným citovým zázemím je ohroženo méně, nicméně ani jemu to neprospívá. Počítačové hry jsou ještě nebezpečnější. Kromě pasivního sledování má dítě možnost působit na to, co se před ním děje. Samo zasazuje rány, po nichž teče krev a padají hlavy.

„Ostřejší pohled na média mají odborníci, kteří se zabývají kriminalitou mládeže a se znepokojením sledují její růst. Různé komise pro výzkum televizního násilí po několik desetiletí mechanicky počítaly projevy násilí a agresivity v televizních programech a měly za to, že platí primitivní rovnice: čím více času před televizí, tím více násilných činů dítě zhlédne – a je proto obecně agresivnější.

Mnohé výzkumy, které nevycházely z této jednoduché představy o prosté nápodobě, shledávaly, že právě ti, kdo se projevují násilně, mají tendenci vybírat si v televizních programech pořady s vysokou mírou brutality. Podobné zkušenosti uvádějí i psychiatři, kteří měli možnost provádět terapii mladých násilníků. Ukazuje se, že mnohé děti se na tyto programy nedívají, protože jim připadají příliš agresivní či jako zbytečná ztráta času, a vybírají si zcela odlišné pořady. Zdaleka ne veškerá mládež je okouzlena želvami Ninja, které kolem sebe mlátí hlava nehlava, či detektivy, kteří namísto mozku užívají pěsti či karatistické údery. Otázka, jak je tomu s vlivem televize na osobnostní růst či vzestup násilí a agresivity, není dosud zdaleka uspokojivě a přesvědčivě vyložena. Televize je hodnocena jako mocný a socializační činitel, ale vysoce kontroverzně: od slov nadšení až po naprosté zavrhování“ (Matoušek, 2004, s. 52-53)

3 PORUCHY CHOVÁNÍ V DĚTSKÉM VĚKU A DOSPÍVÁNÍ

„Poruchy chování můžeme také rozdělit v souvislosti s věkem na poruchy pro určitý věk typické a na poruchy, které se vyskytují ve všech nebo více věkových obdobích. Takové poruchy mají v různých věkových obdobích svá specifika. Zatímco asociální chování se zpravidla vyskytuje u dětí mladších, chování antisociální pozorujeme ve větší míře u starších dětí a mládeže (asi od 12. roku).“ (Renotierová, 2006, s. 254)

3.1 Základní charakteristiky poruch chování

Poruchy chování se třídí dle závažnosti a společenské nebezpečnosti.

Nejčastěji se vyskytuje porucha disociální, což jsou například drobné přestupky proti školnímu řádu, proti normám a afektivní výbuchy. Tyto poruchy chování lze zlepšit drobnými výchovnými prostředky.

Další poruchou chování jsou poruchy asociální, kdy chování neodpovídá společenským normám, dítě však nechce nikomu ublížit, nevystupuje proti ostatním. Nejčastěji se projevují jako sebepoškozování, toxikomanie, sebevražedné pokusy a odmítá plnit požadavky autorit.

Poslední poruchou je porucha antisociální, kdy je chování namířeno proti ostatním s cílem ublížit. V této poruše je častá delikvence, kdy se může jednat o přestupek, příčinu nebo soudní čin.

3.1.1 Příčiny poruch chování

Příčiny poruch chování mohou být vnější, kdy hlavním rozvíječem je nejčastěji rodina (neúplná, rozvrácená s konflikty nebo rozvedená). Jednou z dalších příčin může být nesprávný výchovný styl výchovy (trestání nebo naopak rozmazlování dítěte).

Druhým rozvíječem může být škola, hlavně vztahy mezi žáky, vztah mezi žákem a učitelem.

Třetím rozvíječem jsou vrstevníci a kamarádi, kteří mají vliv na dítě v období dospívání a snižují autoritu dospělých.

Posledním rozvíječem je společnost jako celek, vliv médií, internetu a televize.

3.2 Osobnostní faktory poruch chování

„V literatuře se setkáváme s poměrně velkou mírou shody mezi autory ve třech základních faktorech, jež „syť“ varianci výsledků osobnostních studií mladistvých přestupníků zákona, a to bez ohledu na způsob získání zkoumaného vzorku osob i bez ohledu na použitou metodu výpočtu. Pro označení těchto faktorů (typů) se dosud nejčastěji používá pojmů navržených už v polovině čtyřicátých let Hewitem a Jenkinsem v průkopnické studii založené na analýze anamnéz pěti set klientů dětské výchovné kliniky:

1. nesocializovaně agresivní typ osobnosti, *někdy též označovaný jako psychopatický,*
2. socializovaný typ osobnosti, *někdy též subkulturální, socializovaně agresivní,*
3. utlumený typ osobnosti *čili neurotický typ (někdy též úzkostný, stažený, dysforický)*

K těmto třem základním faktorům, získaným klasifikací minulého a současného chování, připojují se někteří autoři ještě

4. nezralost *či nedostačivost (vysoce korelující se syndromem hyperaktivity, resp. s poruchou pozornosti; někteří autoři tento faktor nazývají přímo deficit pozornosti)*

a výjimečně ještě další faktory. “ (Matoušek, 2003, s. 60)

Časný začátek poruch chování je často predikován komorbidní hyperkinetickou poruchou. Temperamentový charakter v časném dětství predikuje poruchy chování v dospívání a v dospělosti. Čím výraznější poruchy chování se objeví u dítěte v dětství, tím je vyšší riziko rozvoje disociální poruchy osobnosti v dospělosti.

Kombinace perinatálních komplikací, které vedou k hyperkinetickému syndromu a následnému rodičovskému odmítání predikuje kriminální chování v pozdní adolescenci a v dospělosti, což ukazuje na význam kombinace biologických a sociálních faktorů při vzniku významné sociální patologie.

4 CHARAKTERISTIKA PORUCH CHOVÁNÍ V DĚTSKÉM VĚKU

„Typickým znakem dětské delikvence je skupinovitost, malá připravenost a promyšlenost. Negativní aktivity této skupiny směřují převážně proti majetku v osobním i společném vlastnictví, méně často se setkáváme s násilnými činy, i když musíme konstatovat, že nárůst brutality je zřejmý.“ (Renotierová, 2006, s. 254)

4.1 Lhaní

Jedná se o opakované tvrzení nepravdy. Může jít i o způsob obranného mechanismu nebo se jedná o momentální, pro jedince nepříjemnou situaci, kterou nedokáže řešit aktuálně jiným způsobem. U lhaní je charakteristický úmysl a vědomí nepravdivosti. Aby se lhaní mohlo označit za poruchu, je důležitá frekvence a účel, který jedince ke lhaní vede. Důležitá je také motivace a její důsledky. Mají význam z hlediska posouzení závažnosti lži, toho, zda ji lze kvalifikovat jako chování disociální (jedinec škodí sám sobě), asociální (pomluva) nebo antisociální (způsobí druhému újmu nebo škodu).

4.2 Útěky a toulání

Útěky a toulání patří mezi závažné varianty únikového chování, většinou se jedná o zkratkovitou reakci na nějakou nepříjemnost doma či ve škole s cílem pomstít se rodičům. V pubertě se vyskytují častěji v souvislosti s pomstou a strachem. Jedná se o útěky nepromyšlené, dítě nemá kam jít a strach mají rodiče. Do jiné skupiny spadají plánované a připravované útěky, které se většinou vyskytují v rodině s opakovanými problémy, většinou však v adolescenci.

4.3 Krádeže

Ke krádežím se většinou uchylují děti ze sociálního prostředí, kdy kradou mimo domov. Těmto dětem chybí právní vědomí, trest často vidí jako nespravedlnost.

Závažným druhem krádeže u dětí staršího věku je krádež plánovaná a předem promyšlená. Čím dříve se objeví, tím horší je prognóza.

Důležitý je i cíl krádeže. Pokud je dítě sociálně nezajímavé, krade pro druhé, aby si své kamarády mohlo koupit, jinak ho nevezmou do party. Dítě také může krást pro sebe, kdy chce získat něco, co jinak získat nejde.

4.4 Agresivní poruchy

Období 7-12 let nazývají psychoanalytici jako „latentní období“.

„Je to věk, v němž se dítě snaží zapojit do sociální skupiny a je vysoce vnímavé vůči školní výuce a výchově. Je to mezidobí mezi minulou a budoucí opozicí vůči rodičům. Jeho chování je motivováno takzvaným sublimačním úsilím. Je to fáze, v níž je všechno zaměřeno na spolužáky a učitele, na socializace, kde není tolik příležitosti k projevům násilí. Dítě potlačuje své impulzy ve prospěch sociálního chování – slušnosti, gramatických pravidel, matematických vzorečků. Z hlediska výchovy je to zřejmě nejsnazší období.“ (Antier, 2004, s. 76)

Dospívání je pro dítě bouřlivým obdobím.

„Adolescent, který se klube z dětské kukly, nemá totiž rád své měnící tělo. Musí se utvořit jako nový jedinec. Kvůli tomu alespoň okázale odmítá rodiče extrémně tvrdými slovy, jestliže právě nedělá naschvály, které rodiče jen s obtížemi snášejí. Je to tedy všestranně nebezpečný věk, v němž se výsledky výchovné práce předchozích období projeví extrémním chováním, jestliže jsme se v ní dopouštěli příliš mnoha vážných chyb, dítě jsme nerespektovali a vychovávali ho v ovzduší násilí proti jeho osobě.“ (Antier, 2004, s. 87)

Aby se dítě mohlo stát dospělým, musí nalézt svou vlastní identitu. Je přirozené, že rodiče více či méně vědomě plánují svému dítěti budoucnost. Dítě se však samo musí vyklubat ze své kukly, aby se mohlo stát svéprávnou osobností.

Charakter dítěte postupně mění příliv hormonů v pubertě.

V tomto období chlapci snadno podléhají emocím. Hlas mutuje, začínají jim růst vousy a postava nabývá mužnějších tvarů. Přestože jsou velmi nesmělí, jejich sílící sexuální podněty je nutí vyhledávat dívčí společnost.

„Hoch nevěří, že by mu rodiče mohli na této nové, přísně soukromé cestě, jejíž pravidla dobře nezná, nějak pomoci. a tak jim podvědomě zazlívá, že mu neumějí porozumět, a připadá mu, že ho v jeho novém těle odmítají. Schovává ho pod oblečením, které je z rodičovského pohledu agresivní již samo o sobě. Čím více by rodiče uvítali, aby si košili zastrčil do kalhot, s tím větší chutí ji přes ně nechá plandat. Čím víc mu budou podstrkovat dobře padnoucí džíny, tím více si bude libovat v příliš širokém a příliš dlouhém modelu, který splní hned dva

účely – pro kamarády bude signálem, že se odváží zaútočit na rodiče a distancovat od nich, a zároveň pod ním schová tělo, jehož změny ho přivádějí do rozpaků.“ (Antier, 2004, s. 88)

4.5 Šikana

Šikanování je násilné ponižující chování jedince či skupiny vůči slabšímu, který nemůže z dané situace uniknout a není schopen se nijak bránit. Dochází k ní ve všech skupinách věkových i sociálních. Setkat se s ní můžeme v jakémkoliv typu škol a školských zařízení.

Varianty šikany jsou velmi různé, stejně jako metody, kterými je prováděna. Zpravidla má agresor nad obětí fyzickou či početní převahu. K ještě intenzivnějšímu šikanování šikanátora posiluje bezmocnost a slabost oběti.

Velmi často bývá nenápadná nebo se vyskytuje mimo dohled učitelů, a tak mnoho dětí trpí v tichosti. Z valné části má podobu slovního napadání, často dochází i k zesměšňování, ponižování či vyloučení dítěte z kolektivu.

Agresorem bývá velmi často starší, fyzicky vyspělejší jedinec nebo skupina disponující početní převahou. Šikanující mnohdy pochází z prostředí, kde je agrese prostředkem k jednání. K jeho jednání ho často vedou jeho vlastní komplexy a nedostatek sebevědomí.

Obětí bývá často jedinec, který se nějak odlišuje. Nejčastěji bývají šikanováni jedinci odlišující se vzhledově, sociálně či fyzicky, lidé úzkostní nebo lidé, kteří se odlišují rasově, národnostně či vyznáním.

Šikanující i šikanovaný mají však některé společné rysy. Mají například horší výsledky ve škole, jsou v kolektivu méně oblíbení, mívají nižší sebevědomí a objevují se u nich i častěji problémy v rodině.

Šikana není ve školách žádnou novinkou, je patrně stejně stará jako škola sama. Vědecké diskuse o šikaně však byly započaty až v roce 1969 ve Skandinávii a až ke konci 20. století byly publikovány výzkumy i v jiných částech světa.

Dochází však k nárůstu počtu případů šikany, nárůstu brutality a rafinovanosti a naopak klesá věk aktérů šikanování.

Dětem však již nestačí šikanování svých spolužáků a nově se objevuje fenomén „šikanovaného učitele“. Podle studie uveřejněné v časopise Pedagogika jsou útoky ze strany žáků důvodem, proč více než deset procent českých středoškolských učitelů uvažuje o odchodu ze školství.

5 ZPŮSOBY INTERVENCE

Intervence je dalším speciálně pedagogickým procesem. Zahrnuje práci s rizikovými faktory působícími na dítě. Jejím hlavním cílem je vytvoření plánu na zásah proti určitému vzniklému problému. Cílená intervence se zaměřuje na stereotypní chování žáka. Úkolem intervence je tedy odstranit zdroje vlivů, jejichž přítomnost není žádoucí, vytvářet důvěru, kladné sebehodnocení nebo motivaci.

5.1 Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní

Zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ze dne 5.2.2002

5.1.1 Ústavní výchova

Je výchovné opatření, které nařizuje soud v občansko právním řízení podle Zákona o rodině č. 94/1963.

Nařizuje se zpravidla od 3-18 let, případně zletilé osobě do 19ti let v situaci, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo když rodiče o dítě náležitě nepečují, nebo ze závažných důvodů nemohou výchovu zabezpečit a žádná jiná alternativa výchovy dítěte není dostupná nebo se nejeví jako žádoucí.

Může být navrhována i dětem, které nemají rodiče ani jiné zákonné zástupce.

Ústavní výchova nemá trestný charakter, trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel. Nařizuje i ruší ji soud, ale nerozhoduje o tom, v jakém zařízení bude dítě umístěno. Realizuje se ve školských zařízeních.

V souladu s tímto zákonem bude nad dodržováním právních předpisů v zařízeních konat dozor pověřený státní zástupce - může podávat soudu návrh na uložení nebo zrušení ústavní nebo ochranné výchovy. Ústavní výchovu navrhuje i OSPOD.

5.1.2 Ochranná výchova

Výchovné opatření ukládané soudem v trestním řízení za činy, které jsou u dospělých posuzovány jako trestné. V trestním řízení se ukládá mladistvému ve věku 15-18 let.

Ukládá se za poruchy chování, které dosáhly intenzity trestných činů, může být uložena ochranná výchova v občansko-právním řízení dětem ve věku 12-15 let.

Ochranná výchova má výchovný a preventivní účel, nemá trestný charakter. Její uložení se mladistvému nezaznamenává do trestního rejstříku.

Může být uložena dítěti od 12-18 (19) let, ukládá a ruší soud. V průběhu jejího výkonu může podmíněně soud umístit mladistvého mimo zařízení, kdy lze očekávat, že se bude řádně chovat. Pokud mladiství tato očekávání nesplní, soud rozhodne o pokračování ochranné výchovy v ústavním zařízení.

Vykonává se samostatně na oddělení při výchovných ústavech a dětských domovech se školou

- *soud může podle trestního zákona uložit ochrannou výchovu pokud:*

- O výchovu není náležitě postaráno
- Dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána
- Vyžaduje to prostředí, v němž mladiství žije

5.1.3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

a) školská zařízení

- diagnostický ústav
- dětský domov
- výchovný ústav
- dětský domov se školou

b) další zařízení, kde se vykonává ústavní výchova

- kojenecké ústavy-spádají pod ministerstvo zdravotnictví
- dětské domovy pro děti do 3 let

Školské zařízení pro preventivně výchovnou péči

- Středisko výchovné péče

Do etopedického zařízení může být jedinec přijat i na základě předběžného opatření nebo dobrovolného pobytu.

5.1.4 Předběžné opatření

Rychlé řešení krizové situace dítěte, nařizuje soud na návrh pracovníků OSPOD, dřívější oddělení péče o rodinu a dítě při okresních úřadech. O návrhu musí být rozhodnuto bezodkladně, nejpozději do 24 hodin poté, co byl podán. Návrh OSPODu může podat učitel, sociální pracovník, pediatr.

Trvá po dobu 3 měsíců od jeho vykonatelnosti, do 3 měsíců musí dojít k jednání o ústavní výchově. Tento postup umožňuje rychle eliminovat závadové prostředí.

Předběžné opatření neřeší jen instituce, které spadají pod ústavní nebo ochranou výchovu, ale i neziskové organizace

5.1.5 Dobrovolný pobyt

Pokud nezvládáme dítě, můžeme požádat diagnostický ústav o dobrovolný pobyt dítěte. Pobyt je uskutečněn na základě dohody uzavřené mezi zákonnými zástupci dítěte a vedením diagnostického ústavu a i samotným dítětem, trvá maximálně dva měsíce. Po uplynutí dvou měsíců jde dítě zpět do rodiny.

Dohoda o dobrovolném pobytu se zruší za určitých závažných podmínek, např. v případech, kdy jedinec nedodržuje pravidla diagnostického pobytu (útěky, atd.).

Jedinec zpravidla tento pobyt nepovažuje za dobrovolný. Po dobu diagnostické pobytu jdou přídatky na dítě do diagnostického ústavu, ne rodině.

5.1.6 Kritéria, jež nejčastěji vedou kurátory k návrhu ústavní výchovy

- protiprávní jednání - přestupky a trestná činnost
- začínající závislost na drogách, alkoholu, automatech
- útěky z domova
- množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy

- zahálčivý způsob života
- nerespektování rodičů
- sexuální promiskuita
- členství v závadné partě
- kázeňské problémy ve škole, záškoláctví
- prospěchové problémy
- protiprávní jednání rodičů

5.2 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy

„Ve školských zařízeních pro výkon ochranné a ústavní výchovy směřuje praxe k dětem a mládeži s poruchami chování, u nich závažnost poruch neumožňuje realizaci reedukace v přirozeném sociálním prostředí. Těžiště působení je v reedukaci, současně je významná i diagnostická a poradenská práce. Diagnostika je ve speciálně pedagogickém procesu důležitá především ve dvou oblastech:

- v oblasti poznávání jedince v celém kontextu poruchy emocí a chování,*
- funguje i jako zpětná vazba pro pedagoga. V tomto smyslu se užívá pro zhodnocení účinnosti intervence a reedukace, stejně jako i dalších opatření v rámci resocializačního procesu.*

Ve školských zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu probíhá i vzdělávání, které směřuje především k profesní orientaci jedince, se kterým se zde pracuje. (Vojtová, 2004, s. 32)

5.2.1 Diagnostický ústav

Internátní výchovné zařízení pro jedince s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochranou výchovou nebo umístěním na základě předběžného opatření, popřípadě dobrovolný pobyt

Dělí se na:

- dětský diagnostický ústav (DDÚ) - 3-15 let
- diagnostický ústav pro mládež (DÚM) - 15-18 (19) let

Dětský diagnostický ústav

- internátní koedukovaná zařízení pro děti od 3-15 let

- plní diagnostické úkoly pro děti předškolního a školního věku

Při dětském diagnostickém ústavu je zřízena škola, která zajišťuje vzdělání podle programů ZŠ a ZŠ praktické

- pracuje se jako na psychiatrii, pracuje se v odděleních, v oddělení kolem 8 dětí, počty se snižují
- většinou 3 třídy v jednom DDÚ, individuální příprava-děti na různé úrovni vědomostí
- na základě didaktických testů se musí zjistit úroveň myšlení
- děti mají všechny předměty jako na základní škole
- mají své zastoupení v každém regionu včetně magistrátu hl. města Prahy

Diagnostický ústav plní úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační (související s umisťováním dětí do zařízení v územním obvodu) a koordinační (směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu).

Na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, se zpracovává komplexní diagnostická zpráva s programem rozvoje osobnosti.

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina 4-6 dětí. Třída školy a diagnostická třída, v níž je zajišťována příprava na budoucí povolání u dětí, které ukončily povinnou školní docházku, se naplňuje maximálně počtem 8 dětí.

Jednotlivé činnosti v diagnostickém ústavu jsou obsaženy v denním programu, který je základem pro práci vychovatele.

Odborníci se jedenkrát týdně scházejí a navrhují další postupy.

- ***Metody:***

- rozhovor, omnispekce (pozorování), didaktické testy (IQ, osobnosti, temperamentu), sociometrické techniky (vztah ke skupině), analýza produktů, kresba lidské postavy, psychoterapie

- ***Výchovný režim:***

- kombinace režimové a psychologické terapie + pracovní terapie, bodování

- každý den má svůj program
- brigády
- v diagnostickém ústavu musí být řád a systém odměn a trestů

- **Přijetí:**

- každý absolvuje vstupní speciálně pedagogickou diagnózu - jméno, příjmení, datum přijetí k pobytu v diagnostickém ústavu, somatické a psychické projevy, adaptabilita, sociabilita

- **Výstup:**

- dělá se výstupní speciálně pedagogická diagnóza, je obsáhlejší – IQ testy, volní úsilí, emocionalita, morální profil...

- **Záchytné oddělení**

- př. při DÚM Lublaňská
- pro děti, které utekly z nějakého výchovného zařízení
- do 24 hodin se dítě vrátí do původního ústavu - nejdéle však 3 dny

Diagnostický ústav má ministerstvem určenou oblast působnosti = územní obvod. Má právo vyslat do školského zařízení v jeho obvodu odborného pracovníka - metodické vedení, koordinace, ověřování účelnosti postupů a výsledků při výkonu náhradní výchovné péče. Rozhoduje o přemístění mezi zařízeními na svém územním obvodu. Pokud dítě spadá mimo obvod, probíhá dohoda s diagnostickým ústavem v tom daném obvodu.

Pobyt trvá zpravidla 8 týdnů. Někdy se dítě dostane do dětského domova nebo výchovného ústavu bez diagnostického pobytu. Diagnostický ústav vede evidenci volných míst ve školských zařízeních ve svém obvodu. Ředitel diagnostického ústavu v zájmu koordinace činností vydává stanovisko k návrhu vnitřního řádů jednotlivých zařízení. V diagnostickém ústavu musí být nejméně 3 výchovné skupiny.

- **z dětského diagnostického ústavu:**

- rodina
- dětský domov
- dětský domov se školou
- psychiatrická léčebna

- ***z diagnostického ústavu pro mládež:***
 - rodina
 - dětský domov
 - výchovný ústav
 - psychiatrie
 - vazba
- **dětský diagnostický ústav** - U Michelského lesa, Dobřichovice
- **diagnostický ústav pro mládež** - pro dívky - Hodkovičky
 - pro chlapce - Lublaňská
- **diagnostický ústav specifický** - pro děti cizince – Modrá škola, Praha - Háje
- **Celkem je 13 diagnostických ústavů:**
 - 8 dětských diagnostických ústavů
 - 4 diagnostické ústavy pro mládež
 - 1 diagnostický ústav pro děti cizince

V diagnostickém ústavu může být se souhlasem MŠMT ustanovena *jedna výchovná skupina pro účely dlouhodobé péče o jedince*, kterým je nezbytné zajistit dokončení studia, poskytování psychologických nebo speciálně pedagogických služeb nebo jsou známy jiné okolnosti, pro něž není vhodné děti přemístit - tato skupina existuje již několik let při DÚM Lublaňská a dosahuje velmi dobrých výsledků.

70% svěřenců přichází do ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem.

5.2.2 Dětský domov

Forma náhradní výchovné péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování.

Dětské domovy spadají pod kraje, metodicky je řídí MŠMT. Jsou určeny pro děti od 3-26 let. Dříve byly dětské domovy internátního typu a rodinného typu. Nyní podle zákona pouze dětské domovy rodinného typu.

Prvním soukromým dětským domovem byl dětský domov Korkyně.

Většina dětí se do dětského domova dostane přes diagnostický ústav. Dříve bylo každé dítě z jedné rodiny v jiném dětském domově, dnes je tendence dávat sourozence spolu.

U sledovaných dětí umístěných do dětského domova se současně vyskytuje více příčin umístění a v dokumentaci dítěte je často uváděna jedna příčina jako hlavní. V současné době se vedle příčin, jako je například nízká sociální úroveň rodiny, nezvládnutí výchovné funkce, týrání, zneužívání dítěte, výkon trestu rodičů, alkoholové a jiné toxikománie rodičů, gamblerství, hrubé zanedbávání péče o dítě, z jiných příčin se rovněž objevuje nezáměr rodičů a nezajištěné bytové podmínky

Děti podle věku navštěvují MŠ, ZŠ, ZŠ praktickou, ZŠ speciální, SŠ, SOU, OU, praktickou školu. Školy nejsou součástí dětského domova.

Základní organizační jednotka je výchovná skupina nebo lépe rodinná buňka, která se skládá ze skupiny dětí různého věku a pohlaví, 2-3 vychovatelů, kteří se ve službě střídají. Jedna skupina má 5–8 dětí, v dětském domově je 2-6 rodinných skupin.

DD rodinného typu existovaly i před revolucí, ale málo. Každá skupina má svůj rozpočet, sami si uklízejí, děti navštěvují kroužky mimo dětský domov. Jsou zde děti bez možnosti adopce.

Zásady péče

- dítě je subjektem ne objektem
- výchova k individualitě
- rozhodující význam lásky k dítěti
- důvěra, pocit bezpečí
- systém trestů a odměn
- důležité intimní prostředí
- učení se sociálním rolím
- využití zájmů a schopností dětí - důležité, aby zájmové aktivity probíhaly mimo dětský domov

5.2.3 Dětský domov se školou

Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou. Jsou zde děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Je zde zajištěno vzdělávání dětí podle vzdělávacích programů ZŠ, ZŠ praktických. V dětském domově se školou je 2-6 rodinných skupin.

Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, ve které je 5-8 dětí.

Dřívější název dětského domova se školou byl dětský výchovný ústav.

Jestliže závažné poruchy chování trvají i po ukončení povinné školní docházky, bývá jedinec přefrazen do výchovného ústavu.

Pozitivním krokem je možnost zařazení dítěte do školy, která není součástí dětského domova se školou. Tato změna usnadňuje návrat dítěte z ústavního prostředí do běžného života, realizuje se na základě žádosti ředitele dětského domova se školou v případě, kdy u jedince v průběhu školní docházky pominuly důvody pro zařazení do školy při dětském domově.

Mohou zde být i nezletilé matky s ústavní výchovou nebo ochranou výchovou a jejich děti.

5.2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav je zařízení pro mladistvé ve věku 15-18 (19) let s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou i pro nezletilé matky a jejich děti. Je určeno pro děti se závažnými poruchami chování, může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li ochranou výchovu, výjimečně ústavní výchovou, v případech zvláště závažných poruch chování, kdy nemůže být umístěno v dětském domově se školou.

Ochranná výchova je v poměru s ústavní výchovou poměrně velmi nízká. V některých výchovných ústavech se v současné době zřizují samostatné skupiny (oddělení) pro výkon ochranné výchovy - ale stále máme ochranou výchovu a ústavní výchovou společně. Cílem je změnit ochranou výchovu na ústavní výchovu.

Do výchovného ústavu je umístěn klient prostřednictvím diagnostického ústavu, ředitel nemá pravomoc rozhodovat o přijetí jedince. O přemístění jedince do jiného zařízení téhož typu je možné ve výjimečných případech a po dohodě s diagnostickým ústavem, který ho v zařízení umístil.

O zrušení ústavní nebo ochranné výchovy rozhoduje soud. Nebo pokud dosáhne klient plnoletosti a v zařízení dobrovolně nesetrvává do ukončení přípravy na povolání.

Výchovnou skupinu tvoří 5-8 dětí, ve výchovném ústavu je 2-6 výchovných skupin. Při výchovném ústavu se zřizuje ZŠ, ZŠ praktická, SŠ, SOU, OU, praktická škola.

Výchovný ústav má výchovné, vzdělávací, sociální a terapeutické úkoly. Těžištěm dlouhodobé péče je příprava na budoucí povolání.

Existují pokusy se zaváděním tzv. samostatných skupin klientů, kteří bydlí mimo internát a do zařízení docházejí pouze na výukové programy a na stravu.

V zájmu zklidnění agresivního dítěte a stabilizace jeho psychického stavu lze individuálně umístit dítě starší 12 let do oddělené místnosti, a to na dobu maximálně 48 hodin za 1 měsíc. Dítě je možno v jednotlivém případě umístit do oddělené místnosti nejdéle na 12 hodin nepřetržitě. Zde s ním pracuje psycholog, terapeut a etoped nejméně 6 hodin denně.

Program ve výchovných ústav je rozmanitý, probíhá výuka, práce na pracovištích, hodnocení dopoledních programů a odpoledních činností s bodováním, činnosti podle plánů vychovatele, pracovních povinností, sezení skupiny s jejím vychovatelem, komunity s psychologem a etopedem.

Dříve se používal název výchovně-léčebný ústav.

5.2.5 Vězení

Vězení je po dlouhou dobu symbolem represe, je to instituce v podstatě s vojenským režimem, nízkou atraktivností pro personál. Je velmi uzavřené před okolními vlivy. Hrdinou bývá ten, kdo je nejsilnější a nejméně spolupracuje.

Umístění do vězení je drastická změna, jež může vyvolat vážnou psychickou poruchu. Ještě větší dopad má na umístění mladistvého. Dospívající ve vězení přijde o většinu vlivů, které ke svému dozrávání potřebuje. Navíc je vystaven vlivům, které jeho dozrávání deformují.

Pro mladistvé je zřizován zvláštní typ vězení – věznice pro mladistvé. Jsou rozděleny do skupin podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a uplatňování bezpečnostního programu do čtyřech základních skupin:

- a) věznice s dohledem
- b) věznice s dozorem
- c) věznice s ostrahou
- d) věznice se zvýšenou ostrahou.

Do vězení pro mladistvé jsou umisťováni odsouzení, kterým ještě není osmnáct let, nebo u kterých tak rozhodl soud.

Dle Vyhlášky 345/1999 Sb., kterou vydává řád výkonu trestu odnětí svobody uvádí obecná ustanovení o výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých. Uvedeme si zde ty nejdůležitější ustanovení:

- § 82 K omezení negativních účinků izolace mladistvých od společnosti v důsledku výkonu trestního opatření se u nich ve zvýšené míře uplatňují individuální způsoby zacházení. Zaměřují se na rozvíjení rozumové, emocionální a sociální zralosti mladistvých. Důraz je kladen na přijetí osobní odpovědnosti za spáchané provinění, posilování samostatného řešení životních situací, omezování a zvládání agresivních reakcí a nevhodného jednání. Vzdělávací a pracovní aktivity jsou zaměřeny na získání znalostí a dovedností usnadňujících zařazení mladistvého do zaměstnání po návratu do občanského života. Mladiství jsou vedeni k takovým volnočasovým aktivitám, které odpovídají jejich vývojovým potřebám a zároveň nejsou v rozporu s běžnými společenskými zvyklostmi.

- § 83 Na základě charakteristiky osobnosti a spáchaného provinění se ve věznicích pro mladistvé rozděluje odsouzení do čtyř základních diferenciačních skupin:

- 1) do základní skupiny A se zařazují odsouzení se základní charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti, popřípadě špatného zacházení,
- 2) do základní skupiny B se zařazují odsouzení s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti,
- 3) do základní skupiny C se zařazují odsouzení s poruchami chování včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestního opatření,
- 4) do základní skupiny D se zařazují odsouzení s mentální retardací.

O zařazení mladistvého odsouzeného do základní diferenciační skupiny rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení odborných zaměstnanců (§ 8 odst. 1).

§ 85 Základní diferenciační skupiny se liší obsahem a způsobem zacházení odpovídajícím potřebám žádoucí změny osobnosti mladistvého. Vzdělávání a vhodná forma sociálního výcviku je součástí programů zacházení s odsouzenými ve všech čtyřech základních diferenciačních skupinách.

Prostupné skupiny vnitřní diferenciacie tvoří ucelený systém pozitivní motivace mladistvých odsouzených. Ve vnitřním řádu se stanoví podrobnější podmínky vnitřní diferenciacie tak, aby odsouzený měl během výkonu trestního opatření možnost být na základě posunu v přístupu, plnění programu zacházení, plnění povinností a chování a jednání v souladu či nesouladu s vnitřním řádem postupně zařazován do jednotlivých skupin.

§ 87 Zajištění výkonu ochranné nebo ústavní výchovy

O nadcházejícím propuštění mladistvého s nařízenou ochrannou nebo ústavní výchovou informuje správa věznice příslušné výchovné zařízení.

§ 88 Přerušení výkonu trestního opatření

Při rozhodování o přerušení výkonu trestního opatření ředitel věznice zpravidla dbá, aby byl zabezpečen doprovod mladistvého z věznice do místa přerušení výkonu trestního opatření a zpět.

5.2.6 Probační dohled

Co vůbec probační dohled znamená? Slovo probace pochází z latiny a znamená ověřování, zkoušení. Soudce může uložit dohled, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dohled může také nahradit pobyt obviněného ve vazbě, v tomto případě o dohledu rozhoduje státní zástupce nebo soudce.

Dohled probíhá jako pravidelný osobní kontakt obviněného nebo odsouzeného s probačním pracovníkem. Tato pravidelná setkání se konají na středisku Probační a mediační služby v místě bydliště (pobytu) klienta. Probační úředník má ale také právo navštívit svého klienta i doma.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU SEDLEC - PRČICE

6.1 *Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna*

Dětský domov se školou je školské zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí a mládeže. Zařízení bylo přestěhováno ze soukromé budovy zámku, kde skončila nájemní smlouva 31. 10. 2006. DDŠ je nyní umístěn v novém areálu, který byl vystavěn v roce 2006. Provoz zde byl zahájen k 1. 11. 2006

Areál se skládá ze *základní školy a dětského domova*.

6.1.1 Základní škola

V budově školy jsou zřízeny kmenové třídy a odborné učebny včetně kabinetů, sborovny a hygienického zázemí pro děti i pedagogy. V téže budově je školní jídelna s kuchyní, která zabezpečuje stravování dětí a zaměstnanců DDŠ.

Tělocvična je součástí budovy školy a mimo plochy tělocvičny lze využít i posilovnu. Tělocvična disponuje hygienickým zázemím, které odpovídá předpisům.

V přízemí budovy jsou umístěny garáže pro služební vozidla DDŠ.

V budově školy je též sídlo vedení školy.

Dětský domov je umístěn ve čtyřech samostatně stojících dvojdomcích, každou polovinu dvojdomku obývá jedna rodinná skupina.

Skupina má vždy k dispozici dostatečný počet ložnic, hygienického zázemí, kuchyni, oddělenou místnost, která slouží ke stabilizaci agresivního dítěte staršího 12 let. Režim oddělené místnosti se řídí Novelou Zákona Č. 109/2002 Sb. – Zákon č. 383/2005 ze dne 19. srpna 2005

Vybavení domků odpovídá současným předpisům a normám, které odpovídají výkonu ústavní nebo ochranné výchovy.

Na pozemku dětského domova se školou je dále zřízeno hřiště na kopanou, basketbalové a tenisové hřiště. Je zde vytyčen prostor pro školní pozemky a další venkovní sportoviště.

Do Dětského domova se školou v Sedlci se umísťují děti a mládež obojího pohlaví, zpravidla ve věku od 6 do 15 let, popřípadě do ukončení povinné školní docházky, výhradně prostřednictvím diagnostických ústavů (DDÚ, SVP a DDŠ Dobřichovice), u nichž soud nařídil ústavní případně ochrannou výchovu nebo vydal předběžné opatření.

Dětský domov se školou zabezpečuje základy vzdělání dle příslušných vzdělávacích programů schválených MŠMT ČR.

Cílem a úkolem DDŠ Sedlec je zabezpečit komplexní péči dětí s nařízenou ústavní nebo ochranou výchovou a dále připravit děti a mládež pro samostatný život mimo institucionální péči.

Vychovatelé, učitelé a všichni zaměstnanci DDŠ Sedlec nahrazují dětem zanedbanou nebo neúplnou rodinnou péči, a proto přistupují ke každému dítěti citlivě.

V zařízení je celoroční provoz, který může být dočasně omezen nebo přerušen jen ze závažných důvodů a za předpokladu, že péče o děti a mládež je řádně zabezpečena a to vždy jen se souhlasem zřizovatele. Veškeré návrhy na změnu kapacity, typu školy, rozšíření nabídky poskytovaných služeb, omezení nebo přerušení provozu předkládá zařízení příslušnému zřizovateli až po projednání s příslušným diagnostickým ústavem.

6.2 Charakteristika jednotlivých součástí zařízení a jejich úkolů

Dětský domov se školou tvoří: a) Dětský domov

b) Základní škola

6.2.1 Dětský domov

- Do dětského domova se školou se umísťují děti a mládež obojího pohlaví, u nichž soud nařídil ústavní či ochrannou výchovu, nebo vydal předběžné opatření.
- Dětský domov zabezpečuje a organizuje mimoškolní aktivity zaměřené na úkoly a cíle stanovené charakteristikou celého zařízení.
- Mimoškolní činnost obsahuje všechny složky výchovy s důrazem na komplexní rozvoj osobnosti dítěte a přípravu pro život, část nenásilného opakování učiva, část individuálního volna.
- Organizace mimoškolní činnosti vychází plánovitě z ročního-měsíčního-týdenního plánu výchovné činnosti.
- Základní organizační jednotkou ve výchově je rodinná skupina. Výchovnou péči zajišťují komplexně vychovatelé a asistenti pedagoga ve spolupráci s ostatními zaměstnanci zařízení.

6.2.2 Základní škola

- Výuka je realizována dle „Učebních plánů pro vzdělávací programy ZŠ“, pod č. j. 16847/96-2 a Zvláštní školy pod č. j. 22980/97-22, Pomocné školy pod č.j. 24035/1997-22.
- Při výuce se střídá forma skupinového vyučování doplněná určitým podílem řízené samostatné práce podle věku žáků, s formou vyučování individuálního.

- Ve třídách učitelé zabezpečují výuku a základní vzdělávací jednotkou je učební hodina. Třídy jsou naplňovány dle momentálního složení žáků.
- Na škole je ustanovena dle § 167 a 168 Zákona č. 561/2004 Sb. Školská rada.

6.3 *Struktura dětského domova*

Dětský domov se školou a základní škola poskytuje zajištění péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, se závažnými poruchami chování, s přechodnou nebo trvale duševní poruchou vyžadující výchovně léčebnou péči. Úkolem zařízení je zajistit souběžně výchovně vzdělávací cíle s doprovodnou léčebnou péčí, která by měla zamezit další prohloubení již vzniklých poruch chování. Všechny děti vyžadují individuální péči, přesně určenou režimem zařízení. Cílem je dosáhnout co největší míry socializace dítěte. Při vzdělávání se dbá na to, aby vzdělávací program odrážel reálné možnosti umístěných dětí. Výchovně vzdělávací proces je tedy zaměřen na rozvíjení a kultivaci osobnosti žáků i s mentálním postižením. Je kladen důraz na rozvoj individuálních schopností a možností dítěte, na upevnění sociálních kompetencí dětí, které jsou potřebné k uplatnění v jejich praktickém životě. Veškerá činnost je zajišťována odbornými pracovníky, kteří spolu s vychovateli a učiteli vytvářejí jednotný výchovný a vzdělávací program působení na děti, který by měl zabránit agresivnímu chování a sebepoškozování. Cílem výchovného a vzdělávacího působení by měla být schopnost dětí chovat se sociálně přijatelným způsobem i bez vnější regulace, vytvořit si pozitivní sebehodnocení.

6.4 *Historie*

Historie zařízení sahá do období po roce 1948, kdy se rozhodlo o jeho umístění do Jetřichovic. Byla zde zřízena zvláštní škola internátní.

Později se na základě restituce stala vlastníkem Věra Srbová a v nájmu zde zůstávala zvláštní a praktická rodinná škola. V roce 1996 byl Školský úřad v Benešově vyzván ministerstvem školství, aby předložil návrh na řešení existence škol a školských zařízení, kterých se týkal Zákon o restitučních nárocích.

V čele s ředitelem školského úřadu inženýrem Jiřím Hřebíčkem, byl předložen návrh na výstavbu Areálu Sedlec – Prčice. Ministerstvo předložený návrh přijalo a započaly přípravné

fáze výstavby. Bez podpory představitelů města Sedlec – Prčice, by nebylo možné tento záměr realizovat. Mezníkem v posunu celého projektu bylo vstřícné rozhodnutí majitelů pozemků, odprodat státu své nemovitosti. Nic nestálo v cestě vystavět nový areál DDŠ.

Stavba byla započata v polovině listopadu 2005 a předána 12. 10. 2006. Od 1. 11. 2006 jsme opustili zámek Jetřichovice a zahájili zkušební provoz v novém zařízení. Od 1. 2. 2007 byla vydána Zřizovací listina, která oficiálně legalizovala náš pobyt zde, v Sedlci – Prčici.

6.5 *Současnost*

Nové školské koedukované zařízení je rozděleno na ubytovací část s kapacitou 64 lůžek a školu. Organizačně je ubytovací část členěna do čtyř dvojdomků, čili do osmi skupin po osmi dětech.

Prostorové uspořádání a vybavení celého areálu přesně odpovídá zákonu 109 z roku 2002 a dalším zákonným předpisům. Škola je opět organizačně rozdělena do 8 tříd a jsou zde realizovány vzdělávací programy základní školy (typu bývalé ZŠ a ZVŠ a speciální základní školy, což reprezentuje vzdělávací program bývalé pomocné školy). Počet pracovníků zajišťující výchovu, vzdělání a plný servis pro umístěné děti je v současné době šedesát čtyři, z toho padesát pedagogů a patnáct provozních pracovníků.

V prostorách školy najdou děti možnost získávat dovednosti a návyky, jak z oblasti výtvarné, hudební, tak i sportovní. Naší snahou je co nejlépe připravit děti do dalšího samostatného života. Spolupracujeme se všemi dostupnými institucemi, které nabízejí programy pro děti, směřující k tomuto cíli.

Prioritou zájmové činnosti je sport. Nové zařízení navázalo na tradice z Jetřichovic. V minulých letech se sportovci pravidelně zapojovali do všech sportovních aktivit, které byly v nabídce v České Republice. Škola je stálým účastníkem sportovních aktivit, které pořádá Český svaz sportovců s mentálním postižením.

Od roku 1958 do současnosti prošlo naše zařízení několika transformacemi, které se týkaly názvu. Od Zvláštní školy internátní, přes Dětský domov a Praktickou školu, Dětský domov a Praktickou rodinnou školu, Dětský domov a Speciální školy, Dětský domov se školou až po současný název – Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna. Přes tyto změny

zůstalo poslání a cíl našeho zařízení vždy stejné – starat se o výchovu a vzdělání dětí, které k nám byly umístěny.

7 KASUISTIKY

K vypracování praktické části jsem využil kasuistik, jelikož nastiňují obtíže jednotlivých dětí. V této části budou uvedeny životní příběhy některých dětí z Dětského domova se školou v Sedlci. Jedná se o devět dívek a deset chlapců, kteří byli nebo jsou klienty zařízení. Každé dítě má své problémy, má svá slabá místa a nedostatky.

Kasuistika č. 1

Dívka narozená v roce 1997, slabě podprůměrného intelektu, s dlouhodobými poruchami chování, vyrůstající v patologických poměrech celé rodiny, kde je situace navíc komplikována konfliktním vztahem k novému partnerovi matky.

Otec dívky je v současnosti ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve výkonu trestu je opakovaně. Matka dívky má přiznaný částečný invalidní důchod, je vedená v evidenci úřadu práce. Dívka byla společně s bratry svěřena do péče matky. Matka se znovu provdala, situace rodiny se tím stabilizovala. Dívka byla hodně ovlivňována otcovskou babičkou, která ji „štvala“ proti matce. V této době začalo docházet k prvním problémům s chováním u dívky. Začala utíkat z domova k otcovské babičce.

Dívka má tři bratry, nejmladší je svěřen v péči matky, starší umístěn v dětském domově se školou (má nařízenou ochrannou výchovu) a nejstarší je ve výkonu trestu odnětí svobody. Oba starší bratři se v minulosti dopouštěli rozsáhlé trestné činnosti majetkového a loupežného charakteru. Oba shodně uvedli, že peníze potřebovali pro nákup marihuany a později i pervitinu.

V roce 2007 byla dívka opakovaně zachycena policií v nočních hodinách.

Od listopadu 2009 přestala dívka pravidelně docházet do základní školy, závažnost situace řešil OSPOD, avšak bez větších výsledků. V lednu 2010 dívka do školy přestala docházet úplně. Pokud do školy docházela, byla hodnocena velmi dobře, ve škole respektovala pravidla a řád, i její školní výsledky byly dobré.

Matka se snažila celou situaci řešit běžnými výchovnými prostředky ve spolupráci se střediskem výchovné péče a OSPOD. Dívka však matku nerespektuje a neposlouchá, toulá se v nočních hodinách a domů přichází v ranních hodinách. Podle matky se stýká s bezdomovci, kouří, pije alkohol a má zkušenosti s jinými drogami.

V listopadu 2009 byl nad dívkou nařízen soudní dohled. Slíbila zlepšení svého chování, ale nesplnila. Nezletilá měla nastoupit v lednu 2010 na dobrovolný diagnostický pobyt, ale den před nástupem utekla z domu.

Dívky hodnocení důvodu umístění:

Důvod umístění je ten, že se pořád hádala s nevlastním otcem. Problémy říkala mámě, ta s tím nic nedělala, utekla z domova, byla přes noc venku, u kamarádů apod. Nerespektovala matku. Když přišla z venku, tak na ní nevlastní otec začal křičet, kde byla a s kým, hádali se. Prý občas dostala výprask. Když mu pohrozila policií, přestal.

Důvod umístění:

Útěky, toulání, záškoláctví.

Kasuistika č. 2

Dívka narozená v roce 1996, emočně deprivované dítě. Někdy se jeví jako citově oploštěná, nedostatečně projevuje emoce, někdy podléhá afektům. Chudá slovní zásoba, nedbalá výslovnost. Sociálně nevyzrálá, intelekt v pásmu těžkého podprůměru.

Matka dívky užívala drogy, v r. 2008 vzata do vazební věznice, otec v té době ve výkonu trestu odnětí svobody. Dívka a její bratr byla předběžně svěřena do výchovy matčiny příbuzné. V roce 2009 se matka vrátila z výkonu trestu, věděla, že ji čeká další pobyt ve věznici. Matka se vyhýbala nástupu do věznice, v současnosti je ve výkonu trestu za nedovolenou výrobu a držení psychotropních látek. Nikdo z rodiny neměl podmínky k převzetí dětí do péče, děti byly umístěny do dětského domova. Dívka si s matkou dopisuje, matčina rodina děti kontaktuje zřídka.

Vztah dívky k matce je narušený, hovoří o ní většinou negativně, jako o „bláznovi“. Podle dívky měla matka duševně onemocnět po dlouhodobém zneužívání návykových látek.

Dívky hodnocení důvodu umístění:

Z dětského domova však dívka utíkala, útěků bylo několik. Uvádí, že z domova utíkala z důvodů touhy po cigaretách.

Důvod umístění:

Soudem nařízená ústavní výchova – dívka neustále porušuje vnitřní řád dětského domova, nerespektuje vychovatele, je velmi silná kuřačka, pokud jí není udělena vycházka, vydírá vychovatele sebepoškozováním. K učitelům je drzá, vulgární.

Kasuistika č. 3

Dívka narozená v roce 1995, pochází z úplné rodiny, má čtyři mladší sestry.

Na jaře 2009 matka podala návrh na nařízení ústavní výchovy z důvodů mnoha absencí, dívka rodiče nerespektuje.

Dívka chodila do běžné základní školy a byla přeřazena do základní školy praktické. V říjnu 2008 po útěku z domova, kdy nedorazila ani do školy, sdělila dívka na policii, že se nechce vrátit domů, ale že chce do dětského domova. Matka vyhledala pomoc v poradně, ale doma problémy pokračovaly, dívka odmítala a kradla. Jako trest rodiče používali zákaz televize, počítače a zabavení mobilního telefonu. Telefon dostávala pouze na cestu do školy. Půjčovala si i mobil rodičů a její vášní bylo odpovídat na inzeráty mužům a pod cizí identitou se seznamovat. Účty rodičů dosáhly za telefon částky i 8 500 Kč.

Dle matky dívka nemá kamarádky, protože je notorická lhářka a o všechny přišla.

Na konci loňského roku problémy s dívkou gradovaly, odcházela z domova přes noc, záškoláctví, nerespektovala matku. Ukázalo se, že matka o problémech věděla dlouho a snažila se je před sociální pracovníci zatajit a tak si dívka opravdu hlavu z ničeho nedělala.

Důvod umístění:

Stupňující se výchovné problémy, krádeže doma, toulky, školní absence, lži, které již rodina nebyla schopna řešit sama.

Kasuistika č. 4

Dívka narozená r. 1993, žila v romské asociální komunitě, intelektový výkon je v pásmu lehké mentální retardace. Jedná se o casus socialis, výchovné a výukové zanedbání s nasedajícími poruchami chování. Nezralá osobnost, příliš nekomunikuje.

Žila s rodiči v předškolním věku, rodina různě putovala. Otec ve výkonu trestu, matka bez pracovního poměru, neznámého pobytu. Dívka nastoupila do zvláštní školy, dostala odklad, poté již nebyla do žádné školy zapsána a žádnou školu nikdy nenavštěvovala. Dívka je v péči

babičky. Pohybovala se v romské partě kapesních zlodějů, za peníze si kupovala drogy, dva roky brala heroin. Byla ve večerních hodinách zadržena policií v herně, kde se s drogami obchodovalo.

Důvod umístění: krádeže, toxikomanie

Kasuistika č. 5

Dívka narozená v roce 1995, rodiče spolu nežijí. Má dva sourozence. Pubertální, velmi hlučná dívka, střídají se u ní výkyvy nálad, citově strádá. Projevuje se neukázněně, odmlouvá, je drzá k dospělým osobám.

Matka pila v nadměrné míře alkohol, pro dceru nebyla žádnou autoritou. Dívka trávila volný čas podle svého uvážení, vracela se domů v noci i pod vlivem alkoholu. Poté, kdy se matka přivedla do stavu silné opilosti, byla dívka v květnu 2008 převezena i se svými sourozenci do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, odkud utekla ke svému otci. Dívka byla svěřena do péče otce. V září 2008 od něj však utekla ke své babičce, tvrdila, že ji otec bije.

Důvod umístění: socializovaná porucha chování, dívka přemístěna z dětského domova z důvodů útěků, pokus o krádež automobilu, vyhýbá se školní docházce.

Kasuistika č. 6

Dívka narozená v roce 1996, komunikativní, vstřícná, její informace se však diametrálně rozcházejí.

Důvod umístění: výchovné problémy, kleptomanie, záškoláctví, útky z domova

Kasuistika č. 7

Dívka narozená v roce 1994, pochází z rozvedené rodiny, rodiče rozvedeni pro hádky a matčinu nevěru, svěřena do péče matky.

Užívala pervitin nitrožilně, předtím THC a šňupání pervitinu zhruba od 13 let věku. Pervitin nitrožilně začala užívat až po prvním útěku z dětského domova se školou v partě ve které setrvala. Následoval detox, při kterém byla zjištěna hepatitida A.

Dívka se nevrátila z první povolenky k matce, na útěku byla měsíc, poté opět následoval detox.

Další útěk následoval zhruba po třech měsících, navrátila se z útěku samostatně, vrátila se k matce a nechala se odvézt na záchytné oddělení diagnostického ústavu. Důvodem jejího dobrovolného návratu dle jejích vlastních slov bylo to, že již situaci nezvládala, drogy ji přerostly přes hlavu, byl to stálý kolotoč. Bydlela u přítele, prakticky nevycházela ven a celý její život se točil jen kolem drog.

Po návratu do dětského domova se školou byl zjištěn akutní syfilis, byla léčena. Po propuštění z nemocnice na vlastní žádost následoval pobyt v psychiatrické léčebně k léčení ze závislosti na drogách. Zde vydržela pouhý týden, byla vyloučena na základě porušování řádu léčebny za pozdní příchody a kouření. Sama to reflektuje jako svou chybu, uvádí, že ji to mrzí a že by se chtěla do léčebny vrátit, při odjezdu sama zjišťovala podmínky, za kterých by mohla nastoupit znovu

Důvod umístění: nerespektování autority matky, útěky z domova, drobná trestná činnost, časté neomluvené absence ve škole, noční příchody domů, drzé chování vůči autoritám, několikadenní pobyty mimo domov.

Kasuistika č. 8

Dívka narozená v roce 1997, tělesně vyspělá nad věkovou normu. Výrazně disharmonický osobnostní vývoj, náladová, impulzivní.

Dívky babička je vdova, není biologickou babičkou, měla v minulosti s manželem v adopci matku dívky. Matka však svou dceru v půl roce zanechala u své pěstounky. Dívka byla svěřena do pěstounské péče prarodičů. K výkonu pěstounské péče nebyly po celou dobu žádné připomínky, výchovné prostředí je podnětné. Matka se s dívkou sporadicky stýkala při návštěvách, matka je nyní ve výkonu trestu odnětí svobody, má již opakovaný pobyt. Matka porodila další čtyři děti, o žádné z nich nepečuje.

Uvádí pozitivní citový vztah k babičce, přiznává, že babičku nerespektuje a je k babičce hrubá. Trestána nebyla, babička se jí vždy snažila domlouvat. Babička uvádí velmi brzký nástup puberty své vnučky, výrazné výchovné obtíže asi od léta 2009, v té době měla již výrazný zájem o sexuální otázky, utíkala z domu a hledala známosti. Matka dívky podle babičky měla v pubertě též výchovné problémy, byla drzá, vzdorovitá, agresivní.

Dívka je vedena v pedagogicko-psychologické poradně pro výukové obtíže, navštěvuje i ambulanci pedopsychiatra. Od srpna do října 2009 byla hospitalizována v psychiatrické léčebně, důvodem byly poruchy chování, aktivní sex a drobné krádeže.

Ráda si povídá, není však jasné, zda hovoří pravdu. Občas dokáže přiznat, že se nechová správně, ale nedokáže se prý v dané chvíli ovládnout. Jindy s údivem poslouchá, co je a co není správné, slušné, co by měla a neměla dělat. Opakovaně tvrdí, že chce být prostitutkou, což jí prý poradila nějaká holka, nepotřebuje prý školu, bude si vydělávat „jako matka“. Také ale touží po lásce a stálém partnerovi. Tvrdí, že vyhledávala náhodný sex s různými muži, vesměs mělo jít o alkoholiky a bezdomovce.

Důvod umístění: Dívka přestala respektovat svou babičku, pěstounku. Začala dělat sexuální návrhy kolemjdoucím mužům, v místě bydliště, slovně i fyzicky obtěžovala mladíka od sousedů. Opakovaně utíkala z domácnosti pěstounky, hovořila o tom, že potřebuje sex a cigarety, jinak to „nevydrží“, uvádí sexuální aktivity od 10 let.

Kasuistika č. 9

Chlapec vykonává ústavní výchovu od svých dvou let. Umístěn byl převážně v dětském domově, v roce 2007 absolvoval diagnostický pobyt. Na konci roku 2007 se pokusil napadnout učitelku, k dalšímu napadení došlo na podzim roku 2008, kdy byl akutně hospitalizován do dětské psychiatrické léčebny. Po návratu z léčebny byl plný optimismu a v dětském domově se mu snažili vymezit pevné hranice, ani to však nepomohlo. Během roku 2008 a počátkem roku 2009 se chlapec dokázal chovat účelově a nedošlo k vážnějším konfliktům. Na vánoční prázdniny byl u matky, kterou do té doby znal jen z vyprávění. U chlapce se již v minulosti objevovaly signály šikany a agresivity vůči vrstevníkům, poslední událostí bylo, že napadl dívku z dětského domova. To vedlo k rediagnostice.

Důvod umístění: agresivita vůči vrstevníkům a šikana

Kasuistika č. 10

Soužití rodičů chlapce trvá 30 let, narodily se jim 3 děti. Oba rodiče přiznávají v minulosti problémy s alkoholem, jejich zdravotní stav není dobrý. Chlapec je z matčina pátého těhotenství (2x samovolný potrat), průběh těhotenství i porodu bez komplikací. Raný psychomotorický vývoj v normě, často nemocný.

Do mateřské školy chodil jeden rok před začátek povinné školní docházky, do 1. třídy nastoupil v 7 letech po odkladu školní docházky. Dle rodičů neměl na 1. stupni problémy v chování ani učení, ty nastaly až v 6. třídě základní školy, kdy ho kamarád stáhl k záškoláctví. Údaje ze školní dokumentace obsahují klasifikace a hodnocení od 6. třídy, prospěch je podprůměrný, na konci 6. třídy měl osm dostatečných a přes 400 zameškaných hodin. V 7. třídě byl v pololetí neklasifikován z osmi předmětů, měl velký počet omluvených i neomluvených hodin. Sníženou známku za nekázeň, agresivitu a útěk ze školy. Za krádež peněz u kamaráda mu bylo uloženo výchovné opatření, dohled probačního úředníka a zařazení do terapeutického programu ve středisku výchovné péče. Rodiče chlapce omlouvají, vinu připisují kamarádům.

Důvod umístění: záškoláctví

Kasuistika č. 11

Rodiče chlapce jsou nezaměstnaní, oba vedení na úřadu práce. Nejsou manželé, ale žijí ve společné domácnosti. Chlapec má dva sourozence, dívku narozenou v roce 1990 – umístěnou ve výchovném ústavu a dívku narozenou v roce 1995. K matce se chlapec staví neutrálně, vztah k otci je spíše negativní (oboustranně chladný, narušený vztah). Se sestrami prý vychází velmi dobře, zvláště k mladší ze sester.

Chlapec opakoval šestý ročník základní školy, na návrh kmenové základní školy byl opakovaně vyšetřen kvůli prospěchovým problémům. Pedagogicko psychologická poradna doporučila přestup do základní školy praktické – intelektová úroveň dosahovala hraničního pásma mentální retardace. Rodiče se však k pohovoru do školy nedostavili. Chlapci byly uděleny dvě důtky ředitele školy za neukázněné chování ke spolužákům. Dále mu byl udělen 3. stupeň z chování za neomluvené hodiny a velmi hrubé chování k vyučujícím. Profesní orientace je neujasněná – automechanik, elektrikář, zedník. Od začátku školního roku 2007/2008 školu nenavštěvoval, jako důvod uvedl, že ho to ve škole nebavilo.

Chlapec uvedl, že ve škole nadával učitelům, byl na ně drzý, nepracoval. Před vstup do dětského diagnostického ústavu byl zhruba měsíc na útěku, přespával společně s kamarádem ve stanu. Byl zachycen policií, k čemuž dodává, že nemělo cenu utíkat, stejně by ho prý „dostali“.

Důvod umístění: neukázněné chování, útky

Kasuistika č. 12

Chlapec se narodil v roce 1994 mimo manželství. Chlapec byl bezproblémovým, jeho chování se změnilo po smrti jeho matky, jeho prospěch se velmi zhoršil. Žil sám s matkou, otec od nich odešel v roce 2000. Jeho otec měl problémy s drogami, nemá bydlení, práci a čeká na nástup do výkonu trestu, chlapec se tedy do značné míry staral sám o nemocnou matku. Po její smrti byl svěřen do péče babičky (matka otce), ta pak péči zrušila, protože ji nerespektoval, chodil pozdě domů, přes prázdniny byl s otcem, převážně v bytě po matce. Poté si ho vzala do péče sestra otce. Od ní chlapec utekl a ta rovněž uvedla, že péči ruší. Zůstal v bytě po matce, hodně se upnul na kamarádky, experimentoval s marihuanou. Škola na začátku školního roku zjistila, že chlapec žije prakticky sám a bylo vydáno předběžné opatření.

Důvod umístění: Po smrti matky zrušení péče ze strany rodiny, experimentování s drogami.

Kasuistika č. 13

Chlapec se narodil v roce 1994, hlavním důvodem nařízení ústavní výchovy byla nezvládnutá výchova v rodině. Chlapec byl několikrát vyslýchán policií pro krádež i fyzické napadení, ve škole měl kázeňské problémy, znemožňoval práci v hodinách, odmítal spolupráci. Ani dohled a pobyt v PL Bohnice nesplnil svůj účel. Léky nepomáhaly, při vyučování chodil bezdůvodně po třídě a slovně i fyzicky napadla spolužáky, neměl žádné pomůcky a doma se nepřipravoval.

Chlapec má 7 sourozenců, bydlel v domě, kde měl svůj vlastní pokoj. Maminka chlapci prý dovoluje úplně všechno, tatínek je „drsný“. Chlapec se dopustil několika ublížení na zdraví.

Důvod umístění: nezvládnutá výchova v rodině, agrese

Kasuistika č. 14

Jedná se o chlapce narozeného v roce 1994, matka již řadu let žije s partnerem, který není chlapcovým otcem, biologický otec žije na Moravě, nestýkají se.

Nevlastní otec chlapce týral a nepřiměřeně fyzicky trestal, již jako čtyřletý byl hospitalizován s četnými zlomeninami – matka ale hájila partnera a chlapce odmítala. Byl

hospitalizován na dětské psychiatrii, v psychiatrické léčebně a nakonec matka žádala ústavní výchovu. Chlapec se choval agresivně doma i ve škole, měl autodestruktivní tendence. Má čtyři sourozence, žádný ho nenavštívil, stejně jako matka.

Důvod umístění: Agresivní chování k dětem i dospělým, vulgarismy, autodestruktivní tendence

Kasuistika č. 15

Jedná se o chlapce narozeného v roce 1996, otec je výkonu trestu odnětí svobody, matka je nezaměstnaná. V roce byla u chlapce nařízena ústavní výchova z důvodu nedostatečné péče matky. Ústavní výchova byla roku 2005 zrušena, nad výchovu dětí byl stanoven dohled. V únoru 2009 byl chlapec předán do péče tety z důvodu špatné péče matky, v říjnu děti opět svěřeny do péče matky.

Chlapec měl ve škole neustále výchovné problémy, fyzicky napadá spolužáky, mívá záchvaty vzteku, nerespektuje dospělé, matce údajně vyhrožoval sebevraždou. Doma matku nerespektuje, výchovným trestům se vysmívá.

Aktuálně je chlapec vyšetřován pro podezření ze spáchání činu jinak trestného – pohlavní zneužití, snažil se svou mladší sestru několikrát osahávat na intimních místech a i on po ní vyžadoval osahávání svých intimních míst. Totéž požadoval i po své druhé sestře, která ke své matce dochází na návštěvy.

Důvod umístění: Výchovné problémy, nevhodné chování, podezřelý ze spáchání činu pohlavního zneužití, šikana ve škole.

Kasuistika č. 16

Chlapec narozený v roce 1997, má 6 sourozenců, matka je na rodičovské dovolené, otec je zaměstnán u Armády spásy. Chlapec se již v roce 2007 dopustil protiprávního jednání (krádeže, vsunul svůj pohlavní úd do úst šestiletého chlapce), za což mu byl uložen dohled probačního úředníka. S chlapcem byly problémy i na ZŠ, byl vyšetřen v PPP a rodiče jej následně přeřadili na jinou školu, kde bylo rovněž jeho chování kolísavé.

Aktuálně je chlapec vyšetřován pro podezření ze spáchání činu jinak trestného znásilnění, kdy měl zasunout svůj pohlavní úd do konečníku čtyřleté dívky. Po této události musela rodina, za asistence Policie ČR, opustit místo svého bydliště ve vyloučené lokalitě, neboť reálně hrozil fyzický útok na členy rodiny ze strany místní komunity.

Důvod umístění: Výchovné problémy, nevhodné chování, podezřelý ze spáchání činu jinak trestného znásilnění.

Kasuistika č. 17

Chlapec se narodil v roce 1996, pečovala o něj matka společně se svou matkou, které byl z důvodu nezletilosti matky svěřen do péče. Matka později dítě zanechala v péči babičky, v roce 2000 byl svěřen do babiččiny pěstounské péče. V současné době jsou oba rodiče neznámého pobytu, matka snad žije v Praze. Matka přijíždí do domácnosti své matky nepravidelně, podle sdělení chlapce a babičky až několikrát ročně, zdrží se vždy jen několik dní.

Důvod umístění: Šikana spolužáků, slovně i fyzicky je napadá. Je vulgární vůči vyučujícím, narušuje výuku ve škole.

Kasuistika č. 18

Dívka se narodila v manželství, druhé matky, třetí otce, je z druhé gravidity. Rodiče se v roce 2003 rozvedli pro alkoholismus otce, dívka se s tím nemohla vyrovnat navíc nová přítelkyně otce byla proti styku s dětmi. Otec je v současné době bezdomovec, kontakt náhodný. Matka má nového partnera, který s nimi žije ve společné domácnosti. Před tímto partnerem měla krátkou známost, přítel měl dívku sexuálně obtěžovat, prošetřováno policií, muž utekl do ciziny, dívka následně v péči psychologa. Matka uvádí největší problémy v roce 2009, pohádaly se spolu. Rovněž uvedla, že již v minulosti utekla, respektive odešla bez dovolení k tetě nebo ke kamarádce, když se jí něco nelíbilo, poprvé v 1. třídě. Poté následovaly další útky, po prázdninách měla nastoupit do střediska výchovné péče, ale situace se zklidnila a tak to nerealizovali. Po čase si opět začala dělat co chtěla, má partu kamarádů, kde začala kouřit, pít alkohol a toulat se s nimi. Často u některého z nich na útěku přespala. Problémy se začaly stupňovat, při každém zadržení policií si dívka stěžovala na matku, tvrdila, že se nechce vrátit domů.

Důvod umístění: toulání, nerespektování matky

Kasuistika č. 19

Chlapec narozený v roce 1994, má dvě sestry, obě jsou také v dětském domově, rodiče péči o děti nezvládají. Matka je v invalidním důchodu, otec občas pracuje, požívá nadměrně alkohol, bije manželku i děti, ale v dětském domově děti navštěvoval.

Chlapec je v dětském domově od sedmi let, dvakrát mu byla odložena školní docházka, s věkem jsou častější výkyvy nálady s nebrzděnými afektivními projevy – vztek, agresivita a nerespektování autority.

Chlapec byl proto opakovaně vyšetřen psychology, je sledován na dětské neurologii, kde mu byla nastavena medikace, v současné době byla medikace upravena psychiatrem. Chlapec nemá vytvořeny pevné citové vazby, nejbližší má k otci, ale i tento citový vztah je ambivalentní. Obtížně navazuje kontakt, silně zadržává a špatně vyslovuje některé hlásky. Verbální projev se stává až špatně srozumitelný.

Důvod umístění: Agresivní chování, nerespektování autorit.

7.1 Analýza kasuistik

Nejčastějším důvodem umístění dívek jsou útěky z domova. Velmi často se také objevuje záškoláctví, drobné krádeže a nerespektování autorit dospělých osob. V několika případech i porušování řádu dětského domova, což vedlo k přemístění do dětského domova se školou. V několika případech figuruje i toxikomanie.

U chlapců je nejzávažnějším důvodem umístění do dětského domova se školou agresivita. Ať již vůči spolužákům, učitelům či rodičům. Opět se velmi často vyskytuje záškoláctví a útěky, které jsou často spojeny s drobnou trestnou činností. Ve dvou případech z uvedených kasuistik je důvodem umístění uvedeno sexuální zneužití a znásilnění. V menší míře se stejně jako u dívek objevuje i toxikomanie.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce jsou důvody umístění dětí do ústavní péče. Postupně jsme se seznámili s různými aspekty, které dítě mohou ovlivnit a jakým způsobem na něj mohou působit.

Cílem této práce bylo stanovit faktory, pro které je dítě umísťováno do ústavní péče a upozornit na ně. Metodou šetření byly kasuistiky, vesměs velmi smutné životní osudy dětí.

Ne každé dítě se do ústavní výchovy dostává díky výše uvedeným sociálně patologickým jevům. Pokud dítě vyrůstá v nepodnětném prostředí, nemá žádné zájmy. Získává stejné koníčky jako jeho nejbližší – často se jedná o krádeže, loupežná přepadení a konzumaci návykových látek. Většina těchto dětí se ocitne ve výchovném zařízení, mají bohaté zkušenosti s alkoholem, lehkými drogami a cigareta je pro ně naprostou samozřejmostí. Jsou velice udiveni, že se v těchto zařízeních kouřit nesmí, většinou se tím dostávají do prvních konfliktů a porušují školní řád. Snaží se totiž kouřit kdekoliv jen to jde.

Každé dítě je individuální osobnost a má své specifické problémy. Ve velké míře je jedinec během svého dospívání ovlivněn hlavně médií, rodinou a svými vrstevníky. Proto velmi záleží na tom, do jaké party se dítě dostane, v jak podnětné rodině vyrůstá a jaké jsou jeho zájmy. Pokud se jedná o emocionálně narušeného jedince, snadno se nechá těmito elementy ovlivnit a sklouzne na hranu zákona.

Objeví-li se u dítěte problém a pokud jeho rodina funguje, snaží se ho co nejrychleji vyřešit. Na pomoc jim může vyjít střežící středisko výchovné péče. Může se však stát, že se rodina o dítě nestará a problémů začíná přibývat. Pokud intervence není včasná, bývá dítě umístěno do diagnostického ústavu. Poté se dostává do již zmíněných zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu, v krajním případě až do vězení.

V praktické části jsou uvedeny kasuistiky devíti dívek a deseti chlapců z Dětského domova se školou v Sedlci. Po přečtení kasuistik zjistíme, že příčina umístění není nikdy jednoznačná, vždy se jedná o soubory projevů sociálně patologických jevů.

Nejčastějšími příčinami jsou však záškoláctví, nerespektování autorit, drobné krádeže

a zejména u chlapců figuruje agrese. Ve dvou případech se nám objevilo i sexuální zneužívání a znásilnění. Bohužel tito chlapci po příchodu do dětského domova se školou sdělili ostatním dětem důvod svého umístění. Ostatní však nahlíží na tuto problematiku s velkým opovržením. I jedinci s poruchami chování dokáží odsoudit sexuálně motivované trestné činy páchané na dětech.

Domnívám se, že největší problém spočívá v následné péči po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy. Jedinec má během ústavního života „nalinkovaný“ celý den, má daný pevný řád a normy, kterých se v ústavních zdech drží. Za jejich porušení bývá ihned potrestán, funguje zde zpětná vazba. Problém nastává, když dítě zařízení opustí. Najednou je svým pánem, neví, co s volným časem, co smí a nesmí. Často se tedy stává, že si jedinec neumí svůj život zorganizovat, neumí přijít včas do zaměstnání a po čase přestane chodit do zaměstnání úplně. Začne se živit krádežemi a brzy skončí za mřížemi.

Jediným řešením tohoto problému jsou domy na půli cesty. Bohužel je těchto zařízení velmi málo. Tyto domy jsou jedinou šancí pro to, aby se člověk s dopomocí sociálních pracovníků naučil soběstačnosti a žít normálním životem

Posledním trendem v oblasti ústavní výchovy je neumísťovat dítě do zařízení. Snažit se za každou cenu zlepšit podmínky v jeho rodině a umožnit mu vyrůstat se svými blízkými. Nemyslím si však, že je tato metoda dobře proveditelná ve všech případech. Jako příklad je uvedeno dítě se zvýšenou mírou agresivity. Běžná základní škola není na takové dítě připravena. Někteří pedagogové mohou mít z takového jedince strach. Bojí se dítě napomenout, nedokáží totiž odhadnout jeho následující reakci. Dítě strach vycítí a tím narůstá jeho sebevědomí. To se projevuje i na klimatu třídy. Ostatní žáci se do takové třídy neradi vracejí, mohou se například obávat i šikany.

Závěrem je třeba vyzdvihnout funkci sociálních pracovníků a středisek výchovné péče. Je totiž velmi důležité věnovat se prevenci. Dále aby rodiče včas využili pomoci odborníků v dané problematice. Je lepší této pomoci zavčas využít a nenechat problém zajít až do krajní situace, kdy bude dítě z rodiny odejmuto.

POUŽITÁ LITERATURA

- ANTIER, E.: Agresivita dětí. Praha. Portál. ISBN 80-7178-808-2
- HAJNÝ, M.: O rodičích, dětech a drogách. Praha 2001. Grada. ISBN 80-247-0135-9
- JEDLIČKA, R.; KOŤA, J.; KLÍMA, P.; NĚMEC, J.; PILAŘ, J.; *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0
- KLÍMA, P., KLÍMA, J.: *Základy etopedie*. Praha 1984. Státní pedagogické nakladatelství.
- NAKONEČNÝ, M.: *Psychologie osobnosti*. Praha 1997. Academia. ISBN 80-200-0525-0
- VÁGNEROVÁ, M.; *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 1999 Portál. ISBN 80-7178-214-9
- MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A.; *Mládež a delikvence*. Praha 2003. Portál. ISBN 80-7178-771-X
- RENOTIÉROVÁ, M.: *Speciální pedagogika*. Olomouc 2006. ISBN 80-244-1475-9
- VOCILKA, M. a kol: *Vybrané statě z etopedie*. Most 1994.
- VOJTOVÁ, V.: *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno 2004. Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3532-3
- *Probační a mediační služba České republiky*
- www.ddsedlec.cz
- Vyhláška 345/1999 Sb.
- *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*
- *Zákon č. 94/1964 Zákon o rodině*
- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*